

6/12

Den store Hedin

GUSTAF HELLSTRÖM: *Adolf Hedin*.
Norstedts. Pris 14 kr.

TIDEN MELLAN representationsreformen och unionsupplösningen var ett grått skede i svensk politik. Västlandet växte, väsentligen på grund av krafter som verkade utanför det offentliga livet och oberoende av staten. Inom den grupp av höga ämbetsmän som jämte monarken skötte regeringsarbetet fanns nit och skicklighet; många av de bönder som företrädde det väljande folkets majoritet i andra kammaren, men icke drömde om att överta statsledningen, var erfarna, kloka och självständiga. Men en idélöshet som gränsade till intellektuell omedvetenhet dominerade; de frågor som under årtionden stod på dagordningen — förvarsfrågan, grundskatterna, förhållandet till Norge — behandlades i en atmosfär av kortfristiga synpunkter och praktiskt handlag; valrätten hörde till de mest begränsade i Västeuropa och utnyttjades mindre än i något annat jämförligt land; fast organiserade partier, parlamentarism och demokrati syntes avlägsna i detta rike av byråkrater och bönder; den andliga debatt som ger politiken stimulans och växtkraft var mera begränsad och mindre djärv än i de skandinaviska systemationerna. Den grundläggande orsaken till allt detta var utan tvivel landets materiella och sociala efterblivenhet. Alla de tendenser som kännetecknar den moderna tiden — industrialiseringen, inflyttningen till städerna, kommersialiseringen, de fria yrkenas framträdande — gjorde sig jämförsevis sent gällande i Sverige. Omkring sekelskiftet bröt dessa tendenser igenom, och på kort tid förvandlades det svenska samhällets struktur.

Mot denna grå bakgrund avtecknar sig den lysande bilden av S. A. Hedin. Statsministrarna och bondeledarna är glömda, men minnet av denne ensamme riksdagstalare och publicist lever. Han ägde vad tidens män nästan genomgående saknade: perspektiv, idéer och temperament. Hans perspektiv var framstegströns och utvecklingstankens, hans idéer sammanföll med den nyliberala åskådning som redan härskade eller var på väg att nå makten i England, Danmark och Norge, hans temperament gav honom vilja och kraft att dag från dag, i detalj efter detalj, söka förverkliga de strävanden som han trots alla motgångar ansåg icke blott vara universellt riktiga, utan också försäkrade om universell seger.

I en riksdag utan organiserad opposition var han själv en opposition. På område efter område, på punkt efter punkt har han fått rätt — i den mening att framtiden kommit att omfatta de idéer han verkade för. I de stora frågorna om det nationella försvaret, den sociala reformpolitiken och det demokratiska styrelsesättet företrädde Hedin den syntes som nu uppbares av hela folket; i otaliga mindre frågor har han röjt vägen för reformer som nu godtas av alla. Ingen enskild

man — utan organisationer och partier bakom sig — har gjort en jämförlig insats i svensk politik.

Denna insats förblir lika märklig och egenartad om den ses mot bakgrunden av vad som skett efter Hedins död. Andra män, främst Staaff och Branting, har fört Hedins verk vidare. Men detta har skett i ett skede som kännetecknas av de välorganiserade partiernas valde. Segerna har varit ledare av folkrörelser, icke enskilda stridsmän. Med organisationernas makt har följt att den enskilde riksdagsmannens eller publicistens möjligheter begränsats och därmed också att hans självständighet — medvetet eller omedvetet — försvagats. Vi kan knappast i våra dagar tänka oss att en ensam person skulle kunna arbeta så fritt och samtidigt med så stor slagkraft som Hedin gjorde för femtio år sedan. Hans storhet var delvis betingad av förhållandena som han själv med all kraft sökte förändra. Därför är och förblir han unik i svensk politik.

Med Gustaf Hellströms på Svenska akademins uppdrag utförda minnesteckning har vi fått

en insiktsfull, intelligent och levande skildring av Hedin och hans verk. De omsorgsfulla och välgjorda referaten ger oss en bild av Hedins åskådning och av de inlägg i dagens strider som härflöt ur denna åskådning. Reflexionerna kring Hedins karaktär och uppträdande är enligt anmälarens mening nästan genomgående träffande och väsentliga. Det är att hoppas att boken kommer att läsas av många; den hör till de skrifter som behövs som introduktion till vår egen tids historia. Att en av våra främsta skönlitterära författare uppträder som politisk minnestecknare är en glädjande nyhet — det bör understrykas att han inte lät sin talang ersätta grundlighet och forskningsmödor, utan att boken ger ett starkt intryck av tålmodigt och skickligt arbete.

Med all rätt skriver Hellström att Hedin ägde "singleness of mind", en "genialitet besläktad med den religiösa, såtillvida som de båda införlivar tillvarons alla disparata erfarenheter, teoretiska såväl som politiska, med en den egna personens centralupplevelse". Hedin ägde en tro utan skepsis och reservationer, han verkade för den med en uthållighet, ett mod och en självupoffring som var ett med hans väsen och därför aldrig krävde någon medveten ansträngning eller inre strid.

Då Hellström uttalar att denna åskådning var föga originell och "enkel" kan man också instämna, men dessa egenskaper synes vara något för starkt framhävda. I och för sig var Hedins åskådning inte originell, det är riktigt, den möter hos 1800-talets framstegsmän runt om i världen. Men den var i sin klara utformning särpräglad i det svenska samhälle där den framfördes: det är ett väldigt avstånd mellan Louis De Geers och Gripenstedts gammalliberalism och Hedins demokratiska och socialradikala nyliberalism. Hedins idékombination var minst lika personligt färgad som exempelvis Brantings och Staaffs åskådningar: originalitetssynpunkten synes över huvud föga givande då man betänker att även ideologer av Marx och John Stuart Mills klass kan sägas blott ha sammanfört från skilda håll hämtade tankegångar. Liknande reflexioner inställer sig inför uttrycket "enkel". Vilka av tidens åskådningar var mindre enkla, mera djupsinniga och komplicerade? Säkerligen inte Alins eller Billings, för att inte tala om De Geers, Posses eller Boströms. Hellström har för visso inte så menat, men det är möjligt att ur hans ord utläsa en påverkan från den konservativa fraseologi som betecknar de stora upplysningsmännen som

enkla och ytliga, medan den invecklade och spekulativa tankeförvirringen upphöjs till något förnämt och subtilt.

Att man trots allt får ett intryck av något begränsat och — för att använda ett alltför starkt ord — torftigt hos Hedin beror säkerligen på andra omständigheter. Hans tro tycks, såsom nyss framhölls, ha varit helt självklar, helt fri från osäkerhet och tvivel; han brottades som en hjälte med motståndare och yttre svårigheter, men man förmarker intet av den inre spänning som ger en speciell mänsklig prestige. Därmed sammanhänger vad som kan kallas hans utåtvändhet. Man kan vara utåtvänd under uppoffrande kamp för idéer, lika väl som under egoistiskt sysslande med affärer, och Hedin är ett exempel härpå. Den yttre aktionen framstår inte hos honom som en fästning bakom vilken ligger ett land av kontemplation och drömmeri och personliga upplevelser — den var, eller blev åtminstone efter hand, hela mannen. Liksom många andra kämpar för mänsklighetens lycka levde Hedin själv i ett slags torr och tom olycka. Sannolikt kunde orsakerna här till belysas genom en närmare redogörelse för Hedins privatliv, men källor för en sådan undersökning är inte tillgängliga.

Herbert Tingsten